

HET ARCHEOLOGISCHE RESERVAAT VAN DE NEOLITHISCHE VESTING VAN DE « BOSVOORDE-VIJVERS »

Een van de oudste sporen van menselijke nederzettingen in het Brussels Gewest

Met een oppervlakte van ongeveer 9 hectare strekt de archeologische site van de neolithische vesting van de « Bosvoorde-Vijvers » zich feitelijk uit over vier verschillende eigendommen van de gemeente Watermaal-Bosvoorde: in het Zoniënwood, in het Tournay Solvaypark, in het Vuurkeiendomein en in het park van de International School of Brussels. Ook al werd een gedeelte van de overblijfselen in de loop der tijden vernield, vandaag de dag wordt de site omwille van haar uitzonderlijke aard als een archeologisch reservaat beschermd: de plek vormt waarschijnlijk een van Europa's interessantste getuigen van de verdedigingsbouwwerken van de zogenaamde Michelsberg-beschaving.

EEN VLEUGJE GESCHIEDENIS

De ophogingen en de slenken van de archeologische site « Bosvoorde-Vijvers » werden voor het eerst opgemerkt in 1888. Verschillende speurneuzen raapten er vervolgens aan de oppervlakte vuurstenen en ander gerei op dat nu in de magazijnen van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis bewaard wordt. Het was echter wachten tot het einde van de Eerste Wereldoorlog voor baron de Loë en E. Rahir de eerste echte opgravingen ondernamen. De greppels die ze door de nog zichtbare structuren van het landschap groeven, leverden een belangrijke bron van archeologisch materiaal op (pijlpunten, kleine bijlen in harde rotssteen of in silex, schraapmesses, aardewerk, ...). De andere grote opgraafcampagne, de tweede tot nog toe, ging door van 1969 tot 1978, onder de leiding van de Nationale Opgravingsdienst. Bovenop een nieuwe lading brokstukken in vuursteen en aardewerk kwam bij deze campagne de oorsprong en de aard zelf van de site aan het licht : de op het "station van Bosvoorde-Vijvers" naar boven gehaalde restanten zijn afkomstig van een versterkte vesting die dateert van het midden-neolithicum (4.300 tot 3.500 voor J.C.) en die van de Michelsberg-beschaving afhangt. Binnenin de omwallingen werd er evenwel geen enkele woonstructuur ontdekt.

De Michelsberg-cultuur ontleent zijn naam aan de « Sint-Michielsberg » in Baden-Württemberg in Duitsland, waar de vroegste sporen van deze neolithische beschaving teruggevonden werden. De Michelsberg-cultuur verspreidde zich in het westen van Duitsland, Bohemen, het noordoosten van Frankrijk en in België (voornamelijk in Vlaanderen, Brabant en Henegouwen). Deze beschaving teelde graan, gerst, erwten, linzen ..., kweekte runderen en varkens (en soms schapen en geiten) en vulde haar bestaansmiddelen aan met de opbrengst van de jacht en de visvangst. Het aardewerk dat men op de Michelsberg-sites aantreft, heeft een kenmerkende donkerbruine kleur. Het is glad, niet versierd en makkelijk herkenbaar aan zijn typische vorm (tulpvormige bekers, flessen met een bolvormige buik en korte en smalle hals).

De Michelsberg-beschaving gebruikte werktuigen uit steen, hout, hoorn, been en vooral vuursteen die ze importeerde uit mijnsites zoals Spiennes in Henegouwen (door de UNESCO beschermd als UNESCO-werelderfgoed van de mensheid).

Zoals in Bosvoorde vestigden de neolithische Michelsberg-gemeenschappen zich op hoger gelegen terreinen aan de samenvloeiing van twee waterlopen. Deze nederzettingen versterkten ze vervolgens aan de hand van grachten en met omheiningen versterkte aarden wallen.

Op een bepaald ogenblik verlieten deze eerste landbouwers weer de site van de « Bosvoorde-Vijvers ». Vanaf dan nam de vegetatie en daarna de boslaag weer de overhand. Sindsdien verstoorde geen enkele menselijke nederzetting de overblijfselen.

Tot in de tweede helft van de 19e eeuw een deel van de neolithische site werd vernield door de aanleg van de spoorweglijn Brussel-Namen en het Tournay-Solvaypark, door het bewerken van de percelen op het huidige Vuurkeiendomein en de aanleg in het bos van een kleine spoorweglijn op de plek van de huidige Twee bergenweg. Het andere gedeelte dat nog steeds schuilgaat en gedijt achter het Zoniënwoud kon men ondanks de erosie behouden. Vandaar de bescherming als archeologische site door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

ALGEMENE BESCHRIJVING: DE RESTANTEN VAN EEN HOEFIJZERVORMIGE VERSTERKING (« ÉPERON BARRÉ »)

Het neolithische versterkte kamp van de "Bosvoorde-Vijvers" werd gevestigd op een plateau dat zich bevindt op de samenvloeiing van de Karregat- (in het noorden) en de Vuylbeek (in het zuiden). Ter hoogte van de zuidwestelijke voorzijde bestaat het kamp uit vijf opeenvolgende aarden wallen en vijf bijbehorende grachten met vlakke bodem die concentrisch rond de top en op de flanken van het plateau liggen en er zo de toegang toe versperren. Op de flanken zijn er evenwel minder wallen en grachten. Het geheel vormt op die manier een versterking van het hoefijzervormige type (« éperon-barré »). De achterzijde van de hoefijzervorm is hierbij dan meer beschermd, want meer kwetsbaar.

Ondanks de erosie zijn deze structuren vandaag de dag nog zichtbaar vanaf de Twee bergenweg : de aarden wallen zijn kleine taluds geworden terwijl de nagenoeg volledig opgevulde grachten alleen nog maar tevoorschijn komen als lichte depressies of, bovenaan de helling, als terrassen.

In het noordoosten, over de spoorweglijn Brussel-Namen heen, heeft de menselijke activiteit deze door de neolithische mens geschapen microreliëfs ongedaan gemaakt.

Bij de opgravingen zijn er trouwens langs sommige wallen op regelmatige afstand paalgoten opgedoken. Dat doet denken aan een omheining binnenin de vesting. Nochtans is er geen enkel spoor van wonen aan het licht gekomen, wat niet betekent dat er niet gewoond werd. De verschillende verdedigingslijnen van de versterking tonen alleszins het belang van de site voor de toenmalige inwoners aan. Het overvloedige gevonden materiaal staft bovendien het bestaan op die plek van een waarschijnlijk even belangrijk activiteitscentrum.

De archeologische site wordt in het Zoniënwoud overdekt met verschillende types van bosjes. Het gaat voornamelijk over het oude beukenbos, op sommige plekken sterk uitgedund, en over naaldbomen (grove dennen en douglasdennen). Hier en daar vindt men in geregenereerde zones eveneens zomereiken, berken en esdoorns.

BEHEERSPRINCIPE

Het Zoniënwoud heeft de archeologische site van de « Bosvoorde-Vijvers" waarschijnlijk tegen vernieling beschermd want de aarde werd er nooit omgewoeld. Toch kunnen het bezoek aan het woud (drie boswegen doorkruisen de zone), de benutting (langskomende gemotoriseerde tuigen) en de beplanting (ontwikkeling van het wortelsysteem en omgewaaide bomen) leiden tot onherstelbare schade aan de archeologische overblijfselen, des te meer daar ze niet diep in de grond zitten.

Leefmilieu Brussel heeft dit gedeelte van het Zoniënwoud onder zijn beheer en heeft een bosbeleid bepaald dat er op gericht is om de rijkdom van het reservaat voor de toekomstige generaties te vrijwaren. Zo werden er meerdere maatregelen genomen :

- bosexploitatie in de zone is verboden ;
- wandelen en fietsen op de site is enkel en alleen toegestaan op de aanwezige wegen ;
- de speeltuin die niet ver ligt van de Twee bergenweg wordt verplaatst ;
- de oude beuken die de archeologische structuren waarop ze staan bij het omvallen zouden kunnen verpletteren worden geleidelijk aan, al naargelang het risico dat ze vertonen, verwijderd. Ze worden bij bevroren grond (geen aparte stukken) en volledig gekapt zodat de takken de val breken. In de nabijheid van de wallen moet een bekabelingssysteem of het gebruik van hoeken het vallen van de omgekapte bomen oriënteren en afremmen ;

- de toekomstige aanplantingen zullen eruit zien als kreupelbos of als grasveld met heide. Het kreupelbos is bedoeld om de ingegraven structuren beter te beschermen. Vanuit landschappelijk oogpunt maakt de beperkte hoogte bovendien een zachte overgang mogelijk naar het elders in het bos aanwezige onregelmatige hooghout. Het kreupelbos is samengesteld uit zomereiken, met een langzame groei als voordeel, heeft een zure bodemlaag die alle biologische activiteit in de onmiddellijke omgeving inperkt en een voor het kreupelbostype geschikt profiel. Daar waar de grond op en om de site armer is, zal de voorkeur uitgaan naar een zure, grasachtige vegetatie en naar heide met beperkt diepe wortels.

GROENE RUIMTEN IN DE BUURT

- Zuidelijk en westelijk : het Zoniënwoud
- Oostelijk, het Tournay-Solvaypark, het park van de International School of Brussels, de Vijver van Bosvoorde en het Vuurkeiendomein.

Oppervlakte : 9 hectare

Typologie : archeologisch reservaat

Eigenaar : Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Beheer : Leefmilieu Brussel - BIM

Bescherming : de neolithische vesting van de « Bosvoorde-Vijvers » werd als archeologische site beschermd door het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 4 september 2002.

PRAKTISCHE INFORMATIE

OPENINGSUREN

De site « Bosvoorde-Vijvers » is niet omheind. Het verkeer is er evenwel beperkt tot de aanwezige wegen.

CONTACT

Met vragen of problemen kan u zich wenden tot de boswachters en –opzichters die het Zoniënwoud doorkruisen en meer in het algemeen tot Leefmilieu Brussel : 02 / 775 77 38 voor de bosdienst of Leefmilieu Brussel – BIM: 02 775 75 75, info@leemilieubrussel.be

UITRUSTING

Informatiebord.

ER GERAKEN

De archeologische site van de neolithische vesting van « Bosvoorde-Vijvers » wordt in de lengte doorkruist door de Twee bergenweg en in de breedte door de spoorweglijn Brussel-Namen.

BEREIKBAARHEID ANDERVALIDEN

Nee.

OPENBAAR VERVOER

Trein : station van Bosvoorde

Tram 94 (halte station Bosvoorde)

Bus 95 (halte Vijvers van Bosvoorde) of bus TEC 366 Court-Saint-Etienne (haltes “Etangs de Boitsfort” of “Boitsfort Gare”).

MEER INFORMATIE

- Meer info over de Brusselse reservaten
- Meer info over [Natura 2000](#)
- Meer info over de [Groene](#) wandeling
- Meer info over het Groen en het Blauw netwerk
- CABUY Y., DEMETER S. & LEUXE, F., *Atlas du sous-sol archéologique de la région de Bruxelles, t.9 Watermael-Boitsfort*, Brussel, 1994

